

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

Gyermekgyászdalok francia módra

Az 1942-ben született Vivianne Villamont-nak, a Cartaphilus Kiadó egyik, biztos érzékkel immár világirodalmi háziszzerzővé avatott íróőjének, akit Magyarországon a könyv és film formájában is híressé lett *Kisdarázs* szerzőjeként ismerhettünk meg, van egy nagyon-nagyon szomorú specialitása. 1979-es regényében épp úgy, mint *Az ördög parfümjében* és a nemrég ugyancsak Cartaphilus-könyvként napvilágot látott *Egy feddhetetlen nőben* egyaránt központi téma a gyermekekkel szemben elkövetett abusus, visszaélés, magyarán: a gyerekkinzás. De talán egyikben sem olyan végletes és végzetes mértékben, mint az időrendben középső – franciául 1995-ben megjelent – *Egy feddhetetlen nőben*. Mert míg *Kisdarásznak* és Muguet-nek (azaz: Gyöngyvirágnak) „csak” közöny, érzéketlenség, ütlegek, apróbb-nagyobb kínzások sorozata és elhagyás az anyai jussa, addig Lucille, Párizs rút kiskacsája szó szerint saját anyja áldozatává válik; az ő ütlegeibe hal bele, amelyeket természetesen meg nem érdemelten kapott. Hogy mégis, mindeme tömény borzalmak közepette is nagyon sok olvasóra, sőt, rajongó olvasóra számíthat nálunk is a könyv, az a tragikus anya-gyermek kettőst ellensúlyozó többi szereplőnek köszönhető. Természetesen nem az ügyefogyott, gyáva, alapjában véve jólelkű, de felesége látszat-„úrinosága” által félrevezetett apának, Lepelletier úrnak, hanem e francia körpanoráma többi szereplőjének köszönhetően. Elsősorban talán a megkínzott gyermeket anyaszívvel szerető Claire-nek (aki vétlen bűnősként maga okozta saját, fogyatékos gyermeke halálát!) és a „több emelet” párizsi boldogság és bánat további, maupassant-i alapossággal megrajzolt figurájának. E társaság – egy belvárosi bérház – lelke a gall polgári lét ikonografikus alakja, a házmesternő. Aki ebben az esetben egy Madame Loriole névre hallgató, fogyókúra-kísérletek és torkoskodás, özvegyi magány, reménytelen és reményteli szerelmek közt sodródó, késő negyvenes, gömbölyded asszonyság. Posztjához, kandikálófülkéjéhez illően kíváncsi és kotnyeles, de nem rosszindulatú. Érdekes epizódszereplő a szép, de már hervadó Berthe és „bérfiúja”, a jellemtelen Charles-Henry is, de senki nem marad meg bennünk olyan elevenen, mint Lucille és az őt legalább lélekben örökbefogadó Claire kapcsolata. Ez a két magányos lény, a középkorú nő és a tizenéves kislány úgy kapaszkodik össze a szemünk láttára, hogy már nem is tudjuk eldönteni, melyikük szorul rá jobban a másik szeretetére. Az ő kapcsolatukat követve legfeljebb pillanatnyi időnk marad arra, hogy odafigyeljünk Lucille csodaszép, de egyértelműen szörnyeteg, csak egy szem fiát dédelgető anyjára, Joëlle-re és házibéli, ugyancsak bamba gavallérjára, Jean-Francois-ra. A majdnem vénkisasszony Claire csodálatos átváltozását, amely Lucille-nek, az anyja által megvetett szegény kis teremtésnek köszönhető, az alábbi, konfesszionális erejű sorok is jelzik: „Ez a kislány a szívem horizontján felbukkant napfény: felolvasttja a jeget, mely hosszú évek óta fogva tartja. Ő az én fényem és frissessége egész lényemet átjárja. Napról napra fedezem fel a nevetését, a meglepetését, a huncutságát. Vele újra tanulok élni. Ha ő örül, én is örülök, épp csak nem hajlok le bekötni a cipőmet, ha az övé kioldódott. Úgy vonok vállat, ahogy ő. Tetszett neki, amikor felhívtam rá a figyelmét. Rászoktam a kólára és az iskolai életről szóló Prévert-dalokat énekelek.”

Ilyen nagymértékű egymásrautaltság után Claire Dormentin Lucille gyermeki mártírhalála után csak egyetlen utat választhat: az öngyilkosságot.

Az *Egy feddhetetlen nő* nem igazán napsugaras, nem tavaszi-nyári, nem könnyű és nem strandmelléki olvasmány, hanem valóban tragikus „gyermekgyászdal” – prózában. De olyan dal, amely sokáig visszhangzik bennünk, amelynek nyomán még érzékenyebbé válunk a gyermeki szenvedésre. Gyerekkoromból emlékszem egy megrendítő rádiórekviemre: *Sárka lámpása* volt a címe; az e műsorban felidézett gyermeki szenvedéstörténet francia párjával találkoztam most, ötven év múltán. *Balla Katalin* szép, érzékeny fordítása minden sorában az eredeti szöveg élményét adja.

(Viviane Villamont *Egy feddhetetlen nő*,
Cartaphilus, 2011, ford. Balla Katalin)

Boszorkányüldözés – francia katolikus módra

Aki könnyű kis elalvás előtti olvasmányra vágyik, mindenképpen kerülje el Aldous Huxley esszéregényét, a Loudoun ördögeit. Egyrészt a könyv 1971-es, Ken Russell-féle világhírű filmváltozatából 1989! (azaz: a nagyon kései magyarországi bemutató) óta már ismert, a szadizmus határát súroló kínvallatási jelenetek miatt, másrészt pedig azért, mert a szerző bizony akadémikus-enciklopédikus műveltséget, de legalábbis bölcsészi végzettséget tételez fel olvasóiról. Az 1952-ben, tehát már javában Huxley amerikai éveiben íródott művel kapcsolatban nem szokták McCarthy híres-hírhedt politikai boszorkányüldözéseit emlegetni, amely többek között Miller drámájának, a rokon témájú, ugyancsak a XVII. században, de a protestáns Új-Angliában játszódó *Salemi boszorkányoknak* is ihletője volt. Pedig az angol író sem hagyhatták hidegen az ötvenes évek Amerikájának felkavaró történései, az értelmiségiek színét-javát érintő kihallgatások és elbocsátások. Azonban, ihletbéli rokonság ide vagy oda, Arthur Miller világsikerű műve kisdedek szájába való tejes táplálék a Loudoun ördögeihez képest.

Nem véletlen, hogy e sebző és sebzett, helyenként szinte zavaróan gazdag rétegezésű, John Donne-tól D. H. Lawrence-ig számtalan szerzőt idéző szöveget, John Whiting színpadi változata nyomán, éppen a huszadik századi „érdes zene” atyja, Krzysztof Penderecki, az emberi szenvedéseket hangokba emelő nagy komponista írta át operává, 1968–1969-ben. Ami az 1634-es, részletesen dokumentált louduni boszorkánypert illeti, amelyhez képest az 1692-es salemi hisztéria elég késeinek számít, nem Huxley volt az első író, aki témájául választotta. A svéd Eyvind Johnson már 1949-ben már megírta *Rózsák és lángok* című regényét, Urbain Grandier, Jeanne perjelno és társaik sorsáról. Igaz, Grandier, akit filmen a robusztus Oliver Reed alakított, nagyszerűen, nem volt szentéletű pap, a szüzességi fogadalmat minden útjába kerülő nővel, csinoska gyónogató özvegygel megszegte. Megkínzása és máglyahalála azonban nem valódi bűneinek, hanem egy koncepció pernek köszönhető, közelebbről a nagyhatalmú Richelieu bíboros gyűlöletének, akinek indulatait nem csak Grandier erős, öntörvényű egyénisége ingerelte, az ő egyeduralomra törő főpapi kedélyét az egyre gyakrabban fellépő francia protestánsok, a hugenották is ingerelték.

Nekünk, magyar olvasóknak minden bizonnyal a könyv alábbi sorai vésődnek elsőként elménkbe és szívünkbe, mert aligha tudjuk feledni: Huxley műve abban az évben jelent meg, amikor nálunk Recsken és az ország sok börtönében koholt vádak alapján elítéltek ezrei haltak meg és szenvedtek: „A kommunista diktatúrákban azok, akik a Népbíróhoz elé kerülnek, kivétel nélkül bevallják a bűnöket, melyekkel vádolják őket – még akkor is, ha a bűnök mind képzeletbeliek. A múltban a beismerő vallomás nem volt ilyen egyértelmű dolog. Grandier (akit vádlói „varázsló”-nak neveznek!) még a kínzások közben, sőt még a máglyán is ártatlannak vallotta magát. És Grandier esete semmiképpen nem volt egyedi. Sokan, nemcsak férfiak, de nők is, ugyanilyen rendíthetetlen kitartással éltek át dolgokat. Elődeink feltalálták a kárpadot, a vasszűzet, meg a spanyolcsizmát, és áldozataikat a víz alá nyomva kínozták; de az akarat megtörésének és az emberi személy emberalatti lényre redukálásának magasabb művészetében még sok tanulnivaló maradt.” Huxley, ahogyan ezt számos kritikusa meg is állapítja, nem volt éppen emberbarát, gyöngédszavú szerző. Ezek a szikár mondatok azonban mélyesleges megértésről és részvétéről tanúskodnak, minden idők meghurcoltjai, megkínzottjai, halálba űzött áldozatai iránt. Igazságtalanok vagyunk ugyan, hogy csak néhány szót szánunk a két további főszereplőre, Surin atyára, aki azt a feladatot kapja, hogy a Behemót névre hallgató ördögöt kiűzze a szép arcú, de torz testű orsolyita perjelnőből, Jeanne-ból, akit apáca létére állandó testi vágyak gyötörnek – de hagyjunk teret az olvasói kíváncsiságnak és figyelemnek.

A Loudoun ördögeit nem lehet csak egyszer elolvasni, nem tartozik az egy szuszra végigolvasható, letehetetlennek titulált bestsellerek közé. De olyan könyv, amely figyelmes forgatóját egy életen át fogva tartja, visszavisszahívja. Hogy ez a magyar változat esetében is lehetséges, az *Czigányik Zsolt* mesterien tökéletes fordításának is köszönhető.

(Aldous Huxley: *Loudoun ördögei*,
Cartaphilus, 2011, ford. Czigányik Zsolt, 454 oldal)